

Akter

Den del som är längst bak på skeppet.

Akterkastell

Den höga, rikt utsmyckade uppbyggnaden i aktern på skeppet. Där låg befälens kajutor.

Amiral

Högste ledaren för en grupp krigsskepp.

Arkeolog

En person som studerar spår som människor har lämnat efter sig för längesedan. En marinarkelog undersöker lämningar under vatten.

Arkiv

En samling av dokument. Arkiv är också ordet för den lokal där dokumenten är samlade.

Babord

Ett skepps vänstra sida. Om man står ombord och tittar mot fören.

Backlag

En back är en djup tallrik av trä. De besättningsmän som vid måltiderna delade back bildade tillsammans ett backlag.

Barberare

Den sjukvårdskunnige ombord. Han kunde amputera skadade ben, sköta om sår och göra enkla mediciner. Han rakade också skägg och klippte hår.

Barlast

Last av något tungt längst ner i skeppet. Barlast gör skeppet stabilt, alltså så stadigt att det klarar att stå emot vind- och vågkraft utan att välta. Vasa hade omkring 120 ton gråsten som barlast. Det visade sig vara för lite.

Batteridäck

Däck (våning) på skepp där flera kanoner ställdes upp i rad. Flera kanoner tillsammans kallas ett batteri. Vasa har två batteridäck.

Befäl

Militär ledare. Till exempel kapten och amiral.

Besättning

Alla de som jobbar på ett skepp kallas tillsammans för besättning.

Bildhuggare

Person som hugger och mejslar fram en figur, skulptur, i trä eller sten.

Block och talja

Anordning av rep och runda eller ovala träblock med hjul i. Används för att göra det lättare att flytta tunga saker.

Bogspröt

Mast som sitter i skeppets för och som sträcker sig framåt, inte uppåt som övriga master gör.

Bordläggning

Plankor som bildar skeppets yttre väggar.

Båtsman

Militär sjöman

Bärgning

När Vasa lyftes upp från botten, bärgades hon. Arbetet med att bärga skeppet och alla föremål som låg runtom pågick från 1956-1961.

Dokument

En skriven handling, till exempel ett brev eller ett protokoll. Ordet dokument betyder egentligen: "något som man hämtar lärdom ur".

Dykarklocka

Anordning som till sin form liknar en kyrkklocka. Användes för dykning före dykarträkternas och lufttubernas tid. Redan på 1660-talet bärgades Vasas kanoner med hjälp av en dykarklocka och "männerna som kan gå under vatten". Så kallades de män som stod i dykarklockan och lät sig sänkas ned i djupet.

Famn

Äldre mått som motsvarar 1.78 meter. Ursprungligen den sträcka som uppmättes med en människas utsträckta armar.

Flotta

Ett lands samlade utrustning för sjökrig och sjöförsvaret. Det ingick omkring 30 stora skepp i Sveriges flotta 1628.

Fockmast

Den mast som sitter bakom galjonen längst förut på skeppet. Vasas fockmast tillverkades av en kraftig fura (tall).

Fyrfat

En typ av skål som man lade glödande kol i. På den kunde man ställa matskålar för att hålla maten varm. Ombord på Vasa fann man ett fyrfat som tillhört befälet.

Galjon

Utbyggnad i fören på äldre segelfartyg. Där sitter galjonsbilden och där finns de två avträdena, "toaletterna".

Galjonsbild

En träfigur i fören på ett segelfartyg. Den föreställer en människa eller ett djur. Vasas galjonsbild är ett lejon.

Greting

Trågaller i skeppets olika däck. De var till för att släppa in ljus och luft.

Gångspel

Handdriven vinsch med spakar som bl.a används för att lyfta tunga saker. Det behövdes ca 15 man vid spakarna för att lyfta Vasas stora ankare.

Hålskepp

Däcket längst ned i skeppet, där kabyssen finns.

Jungfruresa

Ett skepps första resa. Vasa sjönk på sin jungfruresa 10 augusti 1628.

Kabyss

Skeppskök. Vasas kabyss var murad av tegelsten och låg längst ned i skeppet.

Kajuta

Befälens utrymme ombord. Det finns lilla och stora kajutan på Vasa.

Kanonlavett

Vagn som kanonröret ligger i.

Kanonport

Öppning i skeppets skrov där en kanon stod. Öppningen kan stängas till med hjälp av en lucka. På Vasas kanonportsluckor sitter lejonhuvuden med yviga manar.

Katolik

En person som tillhör den katolska kyrkan. Katolicism är en form av kristendom och katolska kyrkans överhuvud är påven, som finns i Rom. Sverige var ett katolskt land innan det blev protestantiskt år 1527.

Knekt

1. På 1600-talet användes ordet knekt istället för soldat.
2. Anordning på segelfartyg där man kunde göra fast rep.

Kollerstock

Segelfartygens roder kunde röras fram och tillbaka i sidled med hjälp av kollerstocken. Kollerstocken är en lång trästock som sitter i styrhytten. På 1700-talet började man använda ratt istället.

Kommissarie

Tjänsteman med ledande eller övervakande uppdrag. Så kallades de som utförde utskrivningar av folket till krigstjänst på 1620-talet.

Konservera

Att med olika metoder bevara något. Vasa konserverades genom att besprutas med en särskild vätska som heter PEG. Besprutningen pågick i 17 år.

Krängningsprov

Ett prov som visar hur stabilt ett skepp är. I Vasas fall gick det till så att 30 man sprang fram och tillbaka på översta däck. Efter tre turer fick provet avbrytas eftersom det verkade som om Vasa skulle kantra.

Kvästlave

Utrymme ombord där sjuka och sårade vårdades.

Köl

Den stock som löper i mitten i skeppets botten. Det är den stocken som fartygsbygget börjar med. Det kallas kölsträckning.

Kölhalning

1. En bestraffningsmetod där man drar en person under skeppets köl, från skeppets ena sida till den andra. Ett livsfarligt straff som nog inte användes särskilt ofta.
2. För att komma åt att reparera ett stort skepps undervattensskropp, lades det lutande på sin ena skrovsida. Det kallas att kölhala fartyget.

Lejdare

Trappa eller stege ombord på ett skepp

Lod

1. Kanonkula. Ett lod kunde se ut på många olika sätt. De som var runda kallades rundkuler.
2. Lina med tyngd i ena änden som kan kunde mäta vattendjupet med

Länspump

Pump som används för att tömma något på vatten. Vasas länspump är tillverkad av en urholkad 8 meter lång alstam.

Mesanmast

Den mast som sitter längst akterut på ett skepp. Vasas mesanmast har aldrig återfunnits.

Märs

Rund arbetsplattform som sitter uppe på masten på ett segelfartyg.

Nagel

Träspik. Vasas skrov hölls samman av tusentals tränaglar och järnbultar.

PEG

Förkortning av polyetylenglykol. Ett sorts vax som sprutades på hela Vasa för att skydda träet. Det är PEG som gör att skeppet ser lite glansigt ut.

Profoss

Ordningsman ombord

Propplod

Vasas upptäckare Anders Franzéns uppfinning. När lodet släpptes ned mot botten grep det tag i det föremål som det träffade. År 1956 följde en liten bit svart ek med upp till ytan – Vasa var funnen.

Protestant

En form av kristendom som uppstod på 1500-talet i protest mot katolska kyrkan. Sverige övergick från katolicism till protestantism år 1527.

Protokoll

Anteckningar från ett möte, en rättegång eller ett sammanträde. Ett protokoll är ett dokument.

Proviant

Matförråd

Pund

Gammal måttenhet som motsvarar ca 425 gram.

Rigg

Gemensamt namn för ett segelfartygs master, rår, rep och segel.

Riksvapen

Symbolen för ett land. Sveriges riksvapen är avbildat i Vasas akter.

Roder

Rodret sitter i fartygets akter och används för att styra fartyget.

Rå

Vridbar stång som seglet är fastgjort på.

Sigill

Stämpel med avtryck. En ring med ett märke som kan stämplas i till exempel lack, kallas sigillring. Det enda guldföremål som hittats ombord på Vasa är en guldring som troligen har varit en sigillring. Själva märket saknas så vi kan inte veta vems ring det har varit.

Skrov

Ett skepps kropp

Skörbjugg

Dödlig sjukdom orsakad av C-vitaminbrist. Vanlig bland båtsmän och knektar på 1600-talet.

Socken

Hela Sverige var tidigare indelat i socknar. År 1952 infördes en indelning i kommuner istället.

Sot

Äldre ord för sjukdom

Stapelbädd

Lutande bana där man byggde skepp. När skeppet sjösattes lät man det glida på banan ner i vattnet. Det kallades "gå av stapeln".

Stormast

Den största masten på ett skepp.

Styrbord

Ett skepps högra sida. Om man står ombord och tittar mot fören.

Stycke

Äldre ord för kanon

Styrhytt

Utrymmet framför mesanmasten där kollerstocken finns.

Stånka

Träkanna med lock och handtag. Vasas besättning drack sitt öl ur stånkor.

Timmerman

En yrkesman som utför grövre träarbeten. En skeppstimmerman bygger träskepp.

Tross

Ett tjockare sorts rep.

Trossdäck

Förrådsdäck som ligger under batteridäck.

Tågvirke

Lina, rep eller tross. Till Vasas rigg behövdes ca 11 km tågvirke.

Utskrivning

Så kallas den metod man använde på Vasas tid för att skaffa folk till krigstjänst. Pojkar och män mellan 15 och 60 år kunde skrivas ut till båtsman eller knekt.

Vadmal

Ylletyg som är valkat för att bli tätt och tåligt.

Vant

De rep som stöttar skeppets master från sidan.

Vapensköld

Symbolbild för en stat, en släkt(ätt), ett län eller en kommun. Ätten Vasas vapensköld finns avbildad på flera ställen på skeppet *Vasa*.

Vase

Äldre ord för sädeskärve. Ätten Vasas symbol är en vase.

Väderdäck

Det översta däckets på ett fartyg. Det som är "utomhus".

Örlogsskepp

Krigsskepp. Örlog är ett äldre ord för sjökrig.